

Daar hebt ge, in onze eigen woorden getoekend, zoo ongeveer het portret, dat een vrijzinnig kerk-nieuwsredacteur van hem schilderde.

De vroegere dominieoverheersching (dominatie) zou door een ouderlingenoverheersching zijn vervangen.

De ouderling is de dwarsrijker geworden. Lijkt het portret?

En dan zal mogelijk geantwoord worden: ik ken wel ouderlingen, die er veel van weg hebben. Ik ken ze ook.

Menschen van vóór den pruikentijd, die het altijd maar hebben over Boukelman en Tumman en Kneiman en ik weet niet welke mannen en, als ze eens een nieuwerwetsche lui hebben, komen aandragen met den clous.

Menschen, die op een prik weten, wat de varkens kosten en de eieren opbrengen en daarin gaarne meegeaan met hun tijd, maar die niet weten, wat er in de kerk des Heeren omgaat.

Menschen, wier tijdbeoordeeling in het kerkelijke niet vorder gaat, dan dat de dochter Sions een bruik heeft, welke wel niet meer te geuzen zal zijn en waarom dan ook moet worden getreurd.

Zulke menschen vindt ge bijna alleen nog maar op achteraf-dorpjes. En dan meestal in herderlooze gemeenten.

Daar oefenen ze soms niet geringen invloed. En staan de voortgezette reformatie der kerken in den weg.

Maar dat dit portret de doorsnee-ouderling zou kunnen voorstellen, moet met kracht betwist.

Het is karikatuurteekening.

Meer niet.

Trouwens, oubedoeld geeft men dat van de overzijde ook toe.

Bij andere gelegenheden publiceeren dezelfde redacteuren, dat onze kerken in frischheid en actie den anderen tot een voorbeeld kunnen dienen en men wijst dan op afschaffing der kerkeolbates, vrijwillige verhooging der traktementen, bouw van nieuwe, grootsch-opgevatte kerken.

Hoe zou dat alles tot stand kunnen komen, indien de ouderlingen niet medewerkten?

Hoe zou een Synode als die van Leeuwarden zulke vorstrokende besluiten hebben kunnen nemen, indien de ouderlingen er niet evenzeer van doordrongen waren, dat nieuwe tijden, nieuwe eischen hebben, waar toch zoo'n Synode voor de helft uit ouderlingen is saamgesteld?

Veilig kunnen we constateeren: er is geen predikanten-ouderlingen conflict, een hoogst enkele uitzondering daargelaten.

Van ouderlingenoverheersching is geen sprake.

Werpen we dat dus zoo ver van ons, als maar mogelijk is, wel moet de vinger gelegd op een wondeplek in het ouderlingenambt.

In de meeste kerken heeft pas weer bevestiging van ouderlingen plaats gehad en daarbij werd uit het formulier onder meer voorgelezen: „Om hetwelk te doen de Ouderlingen schuldig zijn Gods Woord naarstig te doorzoeken en zichzelf gehoorzaam te oefenen in de overlegging van de verborgenheden des geloofs.“

En nu geeft de vraag pas: gebeurt dit ook en gebeurt het op de rechte manier?

Want zou het worden nagelaten of zou men een averechtsche methode volgen, dan zouden op den duur daaruit misstanden ontstaan.

Het is goed zich daarvan eens rekenschap te geven.

Voorkomen is ook hier beter dan genezen.

== Kerkelijk Rekenen.

In den strijd tusschen Openbaar en Bijzonder Onderwijs is weteens de spot gedroven met christelijke rekenkunde.

Doch thans kregen wij onder de oogen een proeve van vrijzinnig-kerkelijke rekenkunde.

In het „Kerkelijk Jaaroverzicht“ van het Vaderland, dat overigens niet onverdienstelijk oriënteert, schrijft J. J. M., in wiens initialen wij een socialistisch predikant meenen te herkennen, aangaande onze kerken: „De overgang van enkele duizenden heeft hun, goed gedisciplineerd als ze zijn, niet gedeerd.“

Even te voren had hij het over Ds Wisse.

Even later noemt hij den naam van Ds Netelebos.

Zouden die deze „eenige duizenden“ hebben meegenomen?

Ons niet bekend.

Laat de schrijver maar eens informeeren te Driebergen, Arahem, Middelburg en op welke plaatsen hij maar wil en hij zal tot de conclusie komen, dat het met „eenige honderden“ ophoudt.

Of heeft hij wellicht bij vergissing vermenigvuldigd in plaats van opgeteld?

== Geen dwang, maar vrijheid.

Prof. Hoekstra heeft in „De Bazuin“ op de verschillende bedenkingen, welke tegen zijn voorstel ontrent de verdeling der studiebeurzen zijn ingebracht, op den humanen toon, welken men van hem gewend is, geantwoord.

Hij betoogt o.m., dat hij geen vuurrijes gestookt heeft.

Dat gelooven wij ook gaarne.

Wij hebben dat trouwens ook niet beweerd. Wij achtten het alleen onvoorzichtig om thans deze kwesties aan de orde te stellen.

Wij moeten, zoo meent hij, elkaar vrij in de oogen zien en zeggen waar het op staat.

Accoord. Maar als hoogleraar in de psychologie zal prof. Hoekstra toch zeker niet de waarde oorkennen van het psychologisch moment.

En naar het ons voorkomt, is het heden het psychologisch moment niet om zonder haristocht over deze dingen te spreken.

Artikelen en ingezonden stukken in enkele bladen naar aanleiding van prof. Hoekstra's voorstel, wijzen dit dunkt mij, reeds voldoende uit.

Techt raakt dit nog niet ons hoofdbezwaar.

Wij gelooven, dat het voorstel van prof. Hoekstra niet te verwerklijken is, zonder dwang.

De praktische regelingen, welke hij zou willen getroffen zien tusschen deputaten van verschillende provinciën, vermogen het dwingend karakter nooit op te heffen.

Als de verhoudingen van hen, die uit kerkelijke beurzen aan de Vrije en te Kampen studeeren, staan gelijk heden, dan kunnen wij niet inzien, hoe dit ooit zóó is te regelen, dat ieder student de vrije keuze behoudt.

Daarboven is het de vraag of op die manier de studiebeurzen der particuliere Synodes niet van lieverlede om generale Deputaten zouden roepen, iets, wat onze kerken uit beginsel hebben afgewezen.

== Het Hongaarsche Studiefonds.

Eenige weken ligt reeds een stuk van prof. Grosheide, voorkomend in „Noord-Hollandsch Kerkblad“ op opname te wachten.

Het Hongaarsche Studiefonds, waarover we eenige maanden geleden schreven, is tot stand gekomen en uit verschillende plaatsen van ons vaderland zijn bijdragen toegezegt.

Het is echter noodzakelijk nog eens op de zaak terug te komen. Er heeft zich n.l. bij het fonds een Hongaar aangemeld, met het verzoek om steun te mogen ontvangen.

Hoewel het in den regel niet wenschelijk is om in gevallen als deze namen te vermelden, zoo meenen we, dat er in dit geval geen bezwaar tegen kan zijn den naam te noemen, omdat toch die naam reeds in zeer ruimen kring bekend is.

Bedoelde Hongaar dan is Ds Alexander Czekey. Deze is hulpprediker geweest van Dr Aladar Szabo, die onlangs op zijn reis door Nederland zooveel sympathie wist te wekken. Ds Czekey kent ons land, immers hij was geruimen tijd de gast van Ds H. A. Munnik te Zwolle en heeft zich in Zwolle en omgeving onder de leden onzer kerken vele vrienden gemaakt. Op dit oogenblik vertoef hij te Edinburg, maar in het voorjaar hoort hij aan de Vrije Universiteit zijn studien te kunnen voortzetten. Directeuren der Vereen. v. H. O. op Gener. Grootslag hebben aan Ds Czekey de in uitzicht gestelde plaats in het Hospitium toegezegt en het Bestuur van het Hongaarsche Studiefonds zal straks hebben te overwegen, of en zoo ja tot welk bedrag steun kan worden geboden.

Om steun te kunnen geven, moet er echter geld zijn en geld is er nog niet veel. Uit verschillende andere provinciën hebben we berichten over de daar toegezegde bedragen, maar uit Noord-Holland hoorden we nog zeer weinig, eigenlijk alleen iets uit Amsterdam.

Mogen we de broeders, die zich bereid hebben verklaard in onze provincie contributies te winnen, vriendelijk verzoeken, te melden, wat ze hebben ingezameld? En mogen we de lezers van ons blad nog eens aan deze zaak herinneren? Er zullen wel onder hen zijn, die er iets voor voelen. Grote bedragen worden niet gevraagd, als we den broeder, die nu komt, maar vast een beetje kunnen helpen.

Nog een ander punt. Men heeft mij gevraagd, hoe de verhouding van het Hongaarsche studiefonds is tot de actie van de hoogleraren Bouwman en Hoekstra en Dr Wielenga.

Melden we, dat van concurrentie geen sprake is. Het Hongaarsche Studiefonds was opgezet en had in alle provinciën zijn organisatie, eer het schrijven van de bovengenoemde broeders in de bladen verscheen en aan de kerkeraden werd verzonden. Persoonlijk hebben we dan ook — zonder eenige andere dan persoonlijke verantwoordelijkheid — met Dr Wielenga de vraag besproken, of verband niet mogelijk was, daar het Studiefonds toch niet anders wil zijn dan een onderdeel van het grootere plan. Dr Wielenga verklaarde van de organisatie van het Studiefonds niet te hebben geweten en ook verhand wenschelijk te achten. Die zaak zal dus wel in orde komen.

Wij schrijven dit alles om met nadruk te verklaren, dat het niet de bedoeling is om het plan Bouwman—Hoekstra—Wielenga te dwarsboomen, integendeel we bevelen het hartelijk aan. Maar we meenen toch ook aan de broeders en zusters te mogen vragen om een kleine gave, om hem, die hier komt, niet studeeren mogelijk te maken.

Gaven zende men aan den heer C. v. d. Bos, Reguliersgracht 9, Amsterdam. Br v. d. Bos heeft voor de korrespondenten kwitanties beschikbaar om de contributies te innen.

Het doet ons genoegen te vernemen, dat hierin althans naar samenwerking gestreefd wordt. Van harte bevelen wij deze zaak aan.

HEPP.

UIT HET POLITIEKE EN SOCIALE LEVEN.

De kerk en de sociale kwestie

bezien door een niettheoloog.

II.

II. Invloed en beteekenis van de kerk voor de sociale kwestie en omgekeerd.

De kerk heeft voor de sociale kwestie beteekenis, want ze staat midden in de samenleving, en de menschen komen er in aanraking mee, en of de kerk niets of weinig of veel doet, altoos zal men in het sociale leven met de kerk moeten rekenen. De kerk, bij Rome b.v., heeft groote beteekenis voor de politiek, als ze er zich mee inlaat, en om verklaarbare reden is daarom de liberaal en sociaal democraat woelend op de Boomsche kerk.

Als men hiernaar de beteekenis afmeet, welke de kerk heeft en kan hebben voor het sociale leven, moet men erkennen dat ze groot is.

De kerk heeft een geestelijk doel, en ten eerste heeft ze daarom beteekenis. Want de mensch is geen werkmachine, de mensch, ook in de maatschappij heeft de meeste waarde als hij aan zijn bestemming beantwoordt, en die bestemming is een eeuwige bestemming.

De kerk heeft het oog op de verlossing der ziel, zegt men; als 't waar is dat ze daar alléén het oog op heeft, zal men toch erkennen, dat waar de verlossing de kern der menschheid uitmaken — zooals de Farizeeën reeds leerden — het toch zeker voor de samenleving van groote beteekenis moet zijn, hoe die kerk zich openbaart.

De beschuldiging der sociaal-democraten, dat de kerk het hechtste bolwerk van het kapitalisme is, wijst trouwens in dezelfde richting.

Anderzijds heeft de sociale kwestie beteekenis voor de kerk, want op het maatschappelijk terrein wordt de Koning der kerk het meest gesmaad om de woorden en daden der kerk, en het toeneemend onttrekken der arbeiders aan de kerk is wel het droevigste bewijs voor de stelling, dat het sociale vraagstuk voor de kerk van belang is.

Ook beoordeelt en veroordeelt men de kerk naar de daden van den arbeider en patroon, den koopman en kooper, den huisbaas of huurder, die ter kerk gaat en al is de kloof tusschen leer en leven soms schrikwekkend groot, en al treft de kerk dikwijls géén schuld, men kijkt meest zoo ver niet, en men zegt, dat die kloof tusschen beginsel en practijk slechts een uitvlucht is van ons, om de kerk te verschoonen.

Verder is daar de invloed van slechte maatschappelijke toestanden op de leden der kerk. Zooals Israël — gelijk Smeenk meermalen herinnerde — Gods Woord niet hoorde vanwege de harde dienstbaarheid, is er op vele plaatsen der Heilige Schrift de erkenning van de wisselwerking of elkaar van stoffelijke en geestelijke dingen. De reismantel van Paulus is niet de eenige tekst, die men kan gebruiken om die erkenning te omkleeden. Kan de landarbeider, die zich afmatte in lang-gerekte werkdagen, of ook afstompte door eentonig werk, kan hij wiens leven door continuïteit en Zondagsarbeid ontwricht wordt, kan de vrouw, die zich dag in dag uit afstoof in haar drukke huisgezin, en tot op de halve cent nitrekenen moet, kan de koopman, die hardvochtig wordt door de moordende concurrentie, de rijke, die aangepord wordt door Mamonn, de stakker wiens leven verarmt door totaal gemis aan levensweelde, of de beklagenswaardige, die zich niets behoeft te ontzeggen; kunnen alle deze goede leden der kerkelijke gemeenschap zijn?

Veel zijn de klachten over deze beteekenis van de sociale kwestie voor de kerk, en het zal wel zaak zijn, dat de kerken deze kennis meer productief gaan maken. Want men gevoelt immers, dat die invloed zowel uiterlijk als innerlijk groot en verstrekkend is. Wij, Patrimonium-mannen leeren niet het historisch-materialisme en wij zeggen: ieder in welke omstandigheden ook, kan recht geestelijk leven en rotsvast staan. Niemand kan zich ooit verontschuldigen met een beroep op de omstandigheden. Doch Jesaja en de andere profeten en de apostelen roepen met ernst: „Ruim de steenen weg“.

Dat er dus contact is tusschen de kerk en de sociale vragen, behoeft m.i. geen verder betoog. De invloed van het sociale leven op de kerk is onafwendbaar, en de kerk ondergaat ze of ze wil of niet.

De kerk heeft beteekenis voor de soc. kwestie, de sociale kwestie heeft beteekenis en invloed voor de kerk, hoe is het nu met den invloed van de kerk op de sociale kwestie, is die groot?

Vrij algemeen is men van meening, dat de kerk niet doet wat ze kan en moest doen, dat ze wel dingen doet, die beter konden worden nagelaten en de invloed der kerk soms verkéerd is. De taak der kerk is, zegt Dr Sl. de Bruine, de prediking der beginselen en daarnaast de toepassing van die beginselen op haar eigen erf. Tusschen Sl. de Br. en Dr de Moor heb ik op dit punt geen verschil ontdekt. Men zal vragen: Hoe komt het, dat de invloed der kerk te klein is bij de oplossing van het sociale vraagstuk? Omdat er over deze vraag

zoove
wel
ik er
fende
Prof.
goeds
is vo
III
bij d
Ter
kon.
inleid
dikan
wat
(al is
hij
„non
„In
„wijs
„In
„tude
„Zi
„Istig
„soida
„ware
„in d
„om
„min
„lieve
„zulle
„Zi
„wiste
Tot
Nat
den p
tes, e
ben v
staand
dan z
hobbe
bede
teodis
Ma
voel
roem
ón d
de we
„W
„V
Dó
leven
de pr
geu
Ab
kwest
van
Zor
sprek
wat
„men
„men
min
het a
die z
de g
te ley
de k
gen z
gaat
als v
weten
Hie
profil
want
dat
is.
ang
en h
en d
En
het
wel
van
alle
gaat
He
Herve
gego
doet
den
gevol

zooveel zou te zeggen zijn, en we daarvoor zeker wel 'n avond apart zouden noodig hebben, zeg ik er maar niets van, en verwijs naar het betreffende hoofdstuk van de Chr. Soc. Studien van Prof. St. de Bruijn. De schrijver zegt daarin veel goeds, veel verklarends en ook wel wat bezwarend is voor de kerk in dit verband.

III. Sociaal inzicht en sociaal gevoel bij de predikanten.

Ten derde wil ik dan over de predikanten spreken. Men gevoelt, hoop ik, uit deze wijze van inleiden, hoe hoog ik de betekenis van de predikanten aansla. M.i. is er nog veel waars in wat Kingsley in „Gist" Bracebridge laat zeggen (al laat ik voor rekening van Bracebridge, wat hij over de vrouwen zegt).

„De vrouwen houden altijd van de sterke mannen, die vechten en werken.

„In den tijd van Voltaire liepen ze allen de wijgeeren achterna.

„In de middeleeuwen aanbaden zij de dotende „idders.

„Zij zijn altijd met de overwinnende partij, die listige kleine schoonen. In oorlogstijden, als de soldaat het lot van de wereld in handen had, waren alle dames op de roodrokken verzot; nu, in deze praat en denkzieke dagen zijn ze juist, om dezelfde reden, dol op zwartrokken. De domine's zijn heden ten dage de vechtersbazen of liever de geheele wereld verwacht, dat zij het zullen zijn.

„Zij hebben het spel in handen, als zij maar wisten het te spelen.

Tot zoover „Gist".

Natuurlijk hangt alles, dus ook de waarde van den predikant af van de werking des Heiligen Geestes, en het gebed door en om dien Geest. En hebben we predikanten met groote gaven van verstand, gemoed en hart en vol des Heiligen Geestes, dan is dat een zeer groote goedheid Gods. En hebben we bovendien gemeenten, waarvoor de bede: „och of te allen profeten waren" niet meer noodig is, dan is dat onmetelijk rijk.

Maar... middelikerwijs hangt m.i. veel, zeer veel af van de predikanten. Bekend is de beroemde uitdrukking in „Hypathia": „als de kerk één dag haar roeping verstand, zou aan den avond de wereld bekeerd zijn." En óók:

„Wanneer 'n volk in zonden moet vergaan"

„Vangt in de kerk de zielsmelaatschheid aan."

Doch, als de kerk haar taak versloft, in haar leven veracht, als zij verstoet, dan zal zeker de predikant wel de grootste schuld daarvan dragen. (Ook hier zou nog veel aan toe te voegen zijn).

Als gesproken wordt van de kerk en de sociale kwestie, is het sociaal gevoel en sociaal inzicht van den predikant van groote betekenis.

Zonder te generaliseeren, kan men voor beiden spreken van een te weinig. Zulks op grond van wat mannen die het weten kunnen en van wat „men" zegt. „Men", de ongunstig bekend staande „men" zegt, dat de sociale voelhoorns der domine's zeer slecht zijn ontwikkeld. Zij komen in het algemeen voort uit den middenstand, en zij, die niet in aanraking komen met alle standen van de samenleving, zijn dikwijls niet in staat mee te leven met de lagere standen, die zoo ruim in de kerk zijn vertegenwoordigd. Vandaar — zeggen zij — dat het bezoek der predikanten meest gaat in de richting van den burgerstand. En evenals van de Roomsche pastoren zegt het volk: Ze weten wel waar ze zijn moeten.

Hierin is, evenals bijna in alle beoordeeling van predikanten door het volk buiten de kerk, laster, want op zich zelf is het alleszins verklaarbaar, dat de predikant, die een zeer ontwikkeld man is, en méér gevoel heeft voor wat het leven verangenaamt dan de arbeider, diegene het eerst en het meest opzoekt, waar hij zich thuis voelt en die hem het best kan verstaan.

En zoo hier schuld is, ligt er ook schuld bij het andere deel der gemeente. Toch schijnt er wel wat te haperen als men hoort bij de intrede van een predikant: „Dat is een domine, die met alle standen zoo gewóontjes, zoo gemakkelijk omgaat."

Het verschijnsel, dat b.v. in Den Haag ¼ der Hervormde en Gereformeerde predikanten in (meer gegoede wijken), Duinoord of Bezuidehout woont, doet eigenaardig aan. Dat de herder niet te midden zijner kudde woont, is niet maar alleen een gevolg van den woningpood.

W. HEIJNS.

ONDERWIJS EN OPVOEDING.

Van Bop en Bep en Brammetje. 1)

Wat zijn wij, psychologen, toch ongelukkige menschen in vergelijking met den intuïtieven romanschrijver, den dichter. De dichter brengt ons dicht bij de dingen, vlak bij, zoodat we maar de oogen behoeven te openen en we zijn erin, heelmaal erin. We verliezen er ons in. Ik was zoo

1) Van Bob en Bep en Brammetje, door W. G. van de Hulst. Geïllustreerd door Theod. Bittens. Uitgave van G. F. Jansen, Nijkerk.

verdiept in dat boek, dat ik niet meer wist waar ik was, zegt men dan.

Ik lees maar zelden een roman, en dan bijna nooit heelmaal, woord voor woord. Maar het romantisch verhaal van Bob en Bep en Brammetje heb ik gelezen, woord voor woord, herlezen woord voor woord en het was een stil genot, een blijmoedig geluk, een diepe ontroering.

Het boekje is een kinderboekje, een boekje voor kinderen en over kinderen. Maar het is ook voor groote menschen en ik kan niet laten om den lezer er opmerkzaam op te maken en er iets van te vertellen. Och, als we nog een beetje levensfrischheid in ons hart hebben en we zijn niet een werk- en denkmachine, die zich voeden moet met donkere vragen, troebele antwoorden, gefiltreerde en geschematiseerde werkelijkheidsplaatjes, onnoozel, onwerkelijk, bedruimeld, geef dan eens een half uurtje, geef dan eens uw geest aan dit boekje. Lees het op een winteravond in het warme lamplicht, lees het op een zonnige zomermorgen buiten op de bank voor de deur. En als ge boos zijt of ontvreden of verdrietig, er zal een vriendelijke kalmte in uw ziel dalen, een stille klaarheid als een koele vijver in het bosch. En ge zult het aan uw vrouw en aan een vriend geven en aan uw kinderen... En ge zult het later nog eens lezen en een kind worden met de kinderen, een oogenblik maar en dan weer gewoon zijn, een man, een vrouw in de moeite en zorg van het leven. Maar er zal een vreugde even door u heengaan, een geluk en een ontroering, want uw oog heeft Kindervreugde, Kinderleven gezien, en uw oor heeft stemmetjes gehoord en soefle voetjes, en in uw hart draagt ge iets mee, een zoete warmte, een zacht geluid, als een Lenteavond.

O! Ik hoor u zeggen: „Ja maar... mij dunkt, dat wij toch niet... toch wel." Zwijg, wat ik u bidden mag, met uw doere beschouwingen, met uw principes en meenen en vinden. Gij hebt gelijk, gij krijgt van mij gelijk, reeds voor dat zij uitgesproken hebt. Maar wees nu stil en luister: „Kijk!... Drie paar klompjes.

Die staan zóó maar in het bosch.

Van wie zijn ze?

Ze zijn vast van drie kindertjes.

Kijk maar! Twee kleine klompjes zijn er bij... één kleine klompjes.

En er komt een kikker aanspringen, een dikke kikker.

Hij kijkt met groote oogen en is erg nieuwsgierig. Hij denkt: „Wat is dat? Zijn dat mooie houten huisjes?... Ik ga eens kijken." O, en dan springt hij erop. En dan knipt hij erin. En dan zit hij heel stil in dat donkere kamertje.

Maar de drie kindertjes, ... waar zijn ze toch? Die klompjes staan zoo heel alleen.

En mijnheer de kikker zit heel deftig in zijn kamertje.

En 'tis heel stil in het bosch."

Zoo begint het. Een natuurstukje vol zon, vol leven en bovenal vol geheimen. Als bij een echte roman. Hoe zal het verder gaan met die klompjes, en die kindertjes en dien kikker. Ik vertel het u niet. Gij moet het zelf maar lezen. Met de noodzakelijkheid van het gebeuren in de stoffelijke en geestelijke wereld ontwikkelt zich de relatie der dingen in een dichten samenhang met vele mogelijkheden van ontkenning als in den besten psychologischen roman. Of laat ik het zóó zeggen. Het verhaal van de drie kindertjes heeft van begin tot einde realiteitskarakter. Het is niet bedacht of verzonnen, in elkaar gezet. Het is niet een beschouwing of bevinding van den schrijver, niet een gebeurtenis, een tafereel in stukken en brokken weergegeven. Maar het is een ongerept stukje natuurwerkelijkheid voorzichtig benaderd, met teedere woorden op het papier gefixeerd, zoo teeder, zoo raffijn en toch zoo sterk, dat ze de éénheid van het tijdruimtelijke gebeuren niet vasthouden maar niet doorsnijden, zoodat al te klemmende banden doen.

Dit is nu dat realiteitskarakter, die werkelijkheidszin, die vruchtbare verbeeldingskracht, die Maria Montessori met zoo veel intuïtieve liefde voor het kind heeft bepleit. Ook wij kunnen daarmee ons nog opvoeden, ons erin verliezen. De werkelijkheid is altijd nog schooner en rijker, dan wat wij in onzen armen groezeligen geest bedenken.

Ik vertel u niet meer van het mooie boekje, zeide ik. Maar alleen nog even het slot. Want er is een slot aan. Een afsluiting, een vredige oplossing, een natuurlijke ontkenning. Onzegbaar eenvoudig en ontroerend, als een vallend blad op een stillen herfstdag, als een schaduwloze avond, klaarte. Luister:

„Nu is het avond.

De maan schijnt achter den schoorsteen.

De sterretjes pinkelen in de lucht.

Kijk!... Daar staan weer klompjes heel eenzaam voor de deur.

Van wie zijn ze?

Van drie kindertjes.

En waar zijn ze nu, de drie kindertjes?

O, ze slapen al lang, lekker in hun bed.

Ze hebben alles verteld.

Moe is wel erg bang geweest. En ook wel een beetje boos. Vader ook.

Nu niet meer. Nu zijn ze blij.

Moe vroeg: „Ben je erg bang geweest in het bosch?" Maar Brammetje zei: „De lieve Heer zorgt voor ik-ke!"

Ze hebben de krentenbroodjes lekker opgesmuld. Ze hebben hun avondgebedje opgezegd.

En toen zijn ze gauw onder de dekens geloken. Ze droomen al misschien.

Nu is het avond.

De maan schijnt achter den schoorsteen.

De sterretjes pinkelen in de lucht.

En buiten staan heel eenzaam de klompjes voor de deur."

Dat is de oplossing, rein en grootsch als de werkelijkheid van mooie en goede dingen.

De maan, de sterren, alles verteld, de krentenbroodjes, het avondgebedje, misschien droomen... de eenzame klompjes. En dan de taal, 48 kleine bladzijden met weinig woorden, getelde woorden. Hoe heerlijk zijn die getelde woorden in het proza. Niet één te veel, niet één te weinig. Daarom heb ik Guido Gezelle zoo lief en lees Thomas à Kempis zoo gaarne.

„Laten uw woorden geteld zijn" schreef Daniele en Montessori plaatste het als motto boven een deel van hare opvoedkunde. En de menschen, onze onderwijsmenschen, zeiden: „ja, maar het vertellen dan!"

Veel woorden zijn het bederf voor de jeugd. Weinig woorden maken diepen indruk, zij resoneeren in de ziel, doen haar de echo in het hart beluisteren. Weinig woorden eischen geconcentreerde aandacht, stil, scherp luisteren, actief denken.

Breedsprakigheid kweekt luiheid en ook deze luiheid is des duivels oorkussen. Want de geestelijk luie is de passieve, de wilsarme en daardoor geestelijk geïsoleerde, die door zijn gemis aan contact met de rijke wereld buiten hem, eenzaam in zich zelf, met zich zelf, blijft; zoodat de hoogmoed, wier keimark immers de omhuizing van gedachte, gevoel en wil van den mensch naar zich zelf toe is, meer en meer het isolement bevestigt. Daarom: laten onze woorden geteld zijn. En wie hierop antwoordt: „men moet dit maar kunnen" of „er is veelrele gave", zoodat de dominee zegt, als men hem op een andere preekmethode wijst, dan vergete men niet, dat een bepaalde wijze van handelen, een mode van zóó schrijven (en zóó preeken) niet ontstaat door passief lui en hoogmoedig te staren op eigen gewoonte, eigen gemak, maar actief en deemoedig zich te geven aan een ideaal, welks verwoezenlijking men met „velelele gave" najaagt.

Dan de woordkeuze in ons boekje. De herhaling van klank en maat. Een paar voorbeelden van treffende waarneming en kinderlijke schildering.

Brammetje... „liep hard mee op zijn dikke beenen. Zijn tong stak met een puntje uit zijn mond. Zoo hard liep hij."

En na het onweer:

„Aan de boomen hingen wel duizend druppeltjes. „Waren net kleine, mooie knikkertjes van zilver. Tik!... Tik!... Tik!... ging het... Tik!... Tik!... Tik!... Dat deden de mooie druppeltjes. Die vielen van de boomen op den weg en op de mand en ook op Brammetje zijn neus, toen hij even naar boven keek... Tik!... Tik!... Tik!..."

Maar meer verklap ik u niet van het mooie boekje. Lees het zelf.

Alleen één paar woorden nog, een gedichtje, een zang, een litanie van den arbeid. Die wil ik geen enkel lezer othouden. Want er trilt de arbeidsvreugde doorheen, waardoor alle dingen licht worden. Er zit nog wel meer in, stille kracht. Ervaar het.

„Daar komt de dikke bakker aan."

Hij heeft roode wangen en hij lacht altijd.

De vogeltjes zingen in de boomen hun mooie liedjes.

De bakker hoort het. Hij wordt er vroolijk van.

En hij gaat óók een liedje zingen.

Hij draagt een groote mand aan zijn arm.

Die mand is heel zwaar; maar hij voelt het niet. Hij is zoo vroolijk.

De zon schijnt fel. Het is heel warm; maar hij voelt het niet.

Hij zingt maar.

Hij heeft roode wangen en hij lacht altijd."

Dit is de litanie ter eere van den arbeid uit het boekje van Bob en Bep en Brammetje.

Dit stukje is geen boekbespreking en daarom zwijg ik over eenige kleine onjuistheden. Ze storen kinderen niet en ook mij niet. Ook over de mooie plaatjes moet ik helaas zwijgen.

F. J. J. B.

LITERATUUR EN KUNST.

Daden.

Naar aanleiding van wat ik gaf als mijn meening over het karakter van het orgelspel vóór den dienst, schreef de organist der Gerel. kerk te D. mij het volgende: „Hoewel ik meer dan vijf en twintig jaar het gezang geleid heb en steeds getracht in elk voorspel den inhoud van het te zingen lied weer te geven, was de gedachte, dat het zou kunnen voorkomen, dat een organist luider ging spelen dan bij een biddende stemming past, onder in-